

UNA EXCURSIÓ

À

SANT ANDREU Y SANT VICENS DE LLEVANERAS.

HISTORIA Y SITUACIÓ DE LAS POBLACIONES ESMENTADAS. A 30 kil. de Barcelona y 3 de la antigua ciudad de Mataró, seguint la carretera de Fransa y abans d' arribar á la vila de Caldetas, se troba la anomenada riera de Llevaneras, que condueix als pobles d' aquest nom, dels quals lo primer fou objecte de ma excursió. Presentan una situació en extrém agradable y pintoresca. Lo de Sant Andreu está colocat á la falda d' un petit turó voltat d' ufanosos arbres, lo que impedeix complertament ovirarlo desde lluny. Té al Nort lo poble de Sant Vicens, que es una població molt reduhida, escampada per la montanya sense arribar á tenir ni un sol carrer complert; al N. O. las serraladas del Turó de Montal y poble de Vallgorguina; al O. la ermita ó Santuari de N.^a S.^a de Lorita y las poblacions de Santa Agnés y la Roca; al S. las vilas de Mata, Dosrius y Orrius; al S. E. la ciutat de Mataró; y finalment al E. s' hi extén una ample riera de

mes d' un kilòmetre d' extensió que conduheix á la platja, la que vora meteix de las onas sustenta un magnífich pont de pedra de catorze archs, sobre 'l que passa lo camí de ferro del litoral.

Llochs altament delitosos y pintoreschs se troban en aquestas encontradas, als que no mes los manca ésser coneguts pera fer recordar justament los celebrats paisatges de Suïssa é Itàlia.

La historia de Sant Andreu de Llevaneras es de sobras curiosa per lo fet d' haver mudat tres voltas de lloch la situació d' eixa vila. Vora la mar y encare no distant cinquanta passos de las onas, s' han trobat magnífichs y diferents vestigis y fragments d' obras de la época romana, lo que té justificació perque no gayre lluny d' allí s' hi aixecava, com tots sabem, la famosa *Iluro*, que tal volta deuría haver estés sas murallas fins aprop de Llevaneras. Temps després, (en los segles ix y x) hi havia allí vora meteix de la platja, una petita població composta de tres carrers (segons la tradició, puix cap dato històrich ve á provarho), de la qual encar se 'n conserva una esglesia anomenada avuy en dia Sant Pere de Baix, de construcció posterior á aquells y que res notable posseheix en concepte arqueològich ó artístich. Mes tart; envers los segles xi y xii, vingueren á piratejar per nostra costa de Llevant, moltes embarcacions rublertas de gent serrahina, assedegada de cobdicia y sang; y tots de sobras sabem lo molt que patiren variás de las ciutats y vilas de nostra costa que 's trobaren sens defensa. Alashoras tal volta al veure que no hi havia seguretats pera las vidas é hisendas, cinch ó sis familias de las mes poderosas de la antiga y primitiva Llevaneras, que vora 'l mar fou fundada, determinaren anar á edificar

sos alberchs al cor de las montanyas, ahont no poguessen ser vistos desde la plana ni desde la mar llatina, ahont allavors formiguejavan las embarcacions de la gent del Africa que sempre al aguayt esperava la ocasió de fer desembarchs per las costas, omplenant de runa y dol la llarga filera de petits poblets, que com vol de colometas dormidas en la platja, semblavan atraure los cobdiciosos y sanguinaris esparvers, que ran del horison ab ull cobdiciós las vigilavan.

Com que era molt estens lo perimetre del terreno que havian escullit, feren allavors dos pobles, de lo que abans no mes era un; mes per aixó en las tramitacions civils, eclesiásticas y militars anavan units, de la meteixa manera que quan la divisió no havia estat efectiva. A mitjans del segle XVI fou un fet la separació total d' abdúas poblacions, y á darrers del meteix segle, se comensá á edificar la població actual sota un turó; en lo cim del que s' hi aixeca una ermita dedicada á Sant Sebastiá; qual poble 's troba are distant uns tres quarts d' hora del mar. Veus aquí donchs una vila que en mitj l' espay dels segles ha mudat tres voltas de lloch, conservant encare en tots tres punts, molts restos y vestigis de las antigüas y primitivas poblacions. (1)

FRAGMENS HISTÓRIHS Y ARQUEOLÓGICHS QUE 'S CONSERVAN
PRÓCEDENTS DE LA ANTIGUA POBLACIÓ DE SANT PERE DE
BAIX. Abans de parlarvos d' aquets fragments, dech ser mis-

(1) Lo reputat catalanista é historiador D. Víctor Balaguer, diu en una *Guia de ferro-carriles de Cataluña*, que 's publicá anys enrera; que en l' Arxiu municipal de Sant Andreu de Llevaneras, hi ha un pergami firmat del emperador Carles I, en que doná 'l titol de població á aquest poble y fa efectiva la separació de Sant Andreu y Sant Vicens. Malgrat de registrar junt ab lo digne Secretari del Ajuntament, lo sobredit arxiu, no trobarem aquest pergami, que sens dubte deu haverse perdut inconscientment.

satger d'una mala nova pera los amants dels antichs monuments de Catalunya; de la que potser algú de vosaltres ja'n tindrà coneixement. Tots sabiam que á un kilòmetre de Mataró y en un dels petits turons del poblet de Mata, s'hi alsa-va l' antich castell de Nofre Arnau, bellíssima fortalesa del segle XIII y que la corrent destructora del temps no havia pogut fer desaparéixer. Avuy aquest castell no existeix. Passá á heretarlo un rich pagés d'Arenys de Mar y als pochos mesos d' entrar en possessió d' éll, feu enderrocarlo sens deixar-ne ni una pedra per recort; aixecant allí una sump-tuosa masía que si be res tindrà d' arqueològica ó artística, en cambi li produhirá una renda gens despreciable. Aquí es quan dech cridar mes la atenció y 'l bon zel de nostre associació, peraque impedeixe tant com en son poder estiga, que 's realisen novas destruccions que moltes vegadas sols son causadas per la ignorancia. (1)

Molt me dolgué que en lo curt temps que vaig permanei-xer per aquells entorns, no 'm fos possible l' anar á visitar la antigua y primitiva població de Llevaneras; lo que avuy s' anomena St. Pere de Baix; allí ahont s' hi han trobat mag-nífichs fragments de la época romana. Mes no ho vaig per-dre tot, puix un dels propietaris mes acaudalats d' allí, D. Joan Rubio de la Serna, persona molt competent y amant

(1) Aquest castell era un dels mes notables de Catalunya. Molt bellas lle-gendas y tradicions en ell ocorregudas, he tingut jo ocasió de recullir durant ma estada en Llevaneras. Entre ellas hi ha aquella tant popular de que tenia comunicació per medi d' una cova subterrànea, ab lo mar, y així mentres lo sitiávan per aixó no lí mancavan may provvisions de boca y guerra. Moltes obras históricas he vist que mentavan y describian aquest castell. Entre ellas recordo la *Historia de Cataluña* d' en Víctor Balaguer, la *Guia de ferro-carriles*, del meteix; *Le Cicerone des merveilles d' Espagne*, obra impresa en Marsella l' any 1870, y *Les chemins de fer espagnols; guide de voyage par Mr. E. Robert*, publicada en Ginebra en 1875.

de las bellas arts, va tenir la fina amabilitat de mostrarme un trós de preciós mosáich que s' havia trobat en una de las vinyas que éll posseheix vora la platja. Segons dit senyor me va indicar, té intenció de practicar algunas escavacions pera veure si donan bon resultat. Llástima que no tinga forsa imitadors. Dit mosáich té uns tres pams y mitj de llarch per dos d' ample; representa una franja llistada y entran en sa composició los colors blanch, vermell, negre y blau. Per mancarme temps no 'm fou possible treuren una copia. Moltes altres despulas de la época romana s' han trobat en aquells llochs en temps anteriors; mes totes han caygut en mans de personas poch enamoradas de l' art ó de la historia y altres se troban en los museus de Mataró. (1)

LA CASA LLOREDA. Lo 8 de Setembre de 1877 vaig destinar á visitar eix important casal situat en lo cor de las montanyas, que es una página important de la arquitectura dels segles xv y xvi, y 's troba situat á una hora lluny de Sant Andreu de Llevaneras, entre mitj de las montanyas de Puig-sauvá y de la ermita ó santuari, avuy dia abandonat de N.^a Sra. de Lorita. Lo camí es per demés pintoresch y agradable. S' atravessan duas serras de poca estensió fins á arribar á un lloch nomenat lo Garingol, ahont se pren un *caminet que condueix directament á la casa Lloreda*. Aquest camí es tot plé de roures, oms y pollancrees que 'l converteixen en un lloch delitós, puix no deixan penetrar ni un trist raig de sol á molestar lo caminant.

(1) Si algú desitja trobar mes datos sobre las antiguetats trobadas en Sant Pere de Baix, lo remeto al apéndix I del tomo I de la *Historia de Catalunya* d' en Víctor Balaguer, ahont se troba un treball històrich escrit en forma epistolar, que segons dit senyor assegura es d' autor anónim y conté molt apreciables datos y noticias sobre la historia primitiva de las poblacions de Mata, Argentona, Llevaneras, Caldetas y Mataró.

A dos quarts de vuyt del matí arribava á la casa Lloreda. Figureu-vos un antich casal voltat d' una muralla mitj enderrocada pel temps, ab finestralts petits de la época de transició (príncipis del segle XVI), del gòtich al plateresch; ab sas lladroneras alsantse encare damunt la portalada; voltat de molt ufanosos arbres y boscos de pins, allunyat del brugit del mon, y gosant d' un etern silenci y dolsa soltat, interrompuda no mes per lo murmuri del vent passant entre 'l brancam de las alzinass, y 'l cantar dels rossinyols en primavera, y tindreu una idea petita de la impressió que fa al excursionista aquesta notable casa. Son propietari actual es lo conegut advocat Sr. Benet y Colom, á qui desitjaria recomenar s' afanyés sempre en conservar l' aspecte venerable y antich d' aquesta possessió. La casa Lloreda suposan ab fonament, que fou edificada quan alguns vehins de la vella població de Sant Pere de Baix, fugiren dret al cor de las montanyas á edificar sos alberchs lluny de la cobdicia serrahina; y conta la tradició que una volta fou assallada per los alarbs y guanyada després d' una heróyca y llarga defensa, en la que 'ls fills de Mahoma moriren en nombre no escás, junt ab un de sos mes estimats capdills; los que foren enterrats en un lloch anomenat avuy *lo pou dels moros*. Refereix també la veu popular que 'l capdill *serrahi* cada nit á toth d' oració devallava com ánima en pena pels voltants de ca 'n Lloreda y animava á sos companys á conservar la fortalesa; fins que un jorn quedá trasmutat en *esparver* y fou cassat pe 'ls *falconers del castell de Nofre-Arnau*, que posavan siti al casal. Allavors los alarbs que 'l defensavan, vegentse privats de la ombra de son difunt capdill, rendiren la fortalesa que caygué altre cop en poder de las hosts cristianas.

En un turó vehí á ca 'n Lloreda, s' hi troba una colossal roca nomenada per la gent d' aquells entorns, *la mitra del bisbe*, que té la exacte forma del nom que 'l poble li ha donat. Segons parer d' algunas personas competents, suposan que alló es un monument megalítich, y ho fa semblar molt bé l' haverhi duas pedras de mida molt gran que sostenen la primera. De bona gana hauria desitjat tenir coneixements suficients pera classificar *la mitra del bisbe*; mes ja crech fer prou recomanantho á la inteligencia de mos distingits consocis que tant s' han afanyat en l' estudi dels monuments pre-històrichs.

LA VELLA ESGLESIA DE LLEVANERAS Y LA ERMITA DE SANT SEBASTIÀ. Aquesta ermita existeix desde temps molt anteriors; está situada en lo cim d' un turó de poca alsada, més de molta extensió que té en sa falda l' actual poble de Sant Andreu, al que domina completament, com probá de sobras durant la guerra de 1808, en que una divisió francesa composta de dos mil homens s' apoderá de Llevaneras, y per mes que volgueren fer lo meteix ab Sant Sebastiá, no 'ls fou possible ab tot y ésser defensat no mes que per trenta ó quaranta valents fills de la terra, que tingueren sempre á ratlla las hosts de Napoleon per espay de vuyt dias, sens rendirse may. La posició estrategica del lloch, los ajudá en gran manera.

Avuy Sant Sebastiá es una capella completament restaurada al estil modern. Está senzillament adornada, y s' hi venera una imatge de son patró. En una de las parets laterals exteriors s' hi troba empotrada una lápida molt antiga, que es totalment destruïda á pich de mall, essent completament impossible lo llegirne res. En lo poble se cita encare lo nom del autor de semblant profanació arqueològica.

La esglesia antiga de Llevaneras, situada en altre turonet vehí al de Sant Sebastiá, es lo monument mes notable que 's conserva per aquells entorns. Quan fugiren, en la etat mitjana, los habitants de la primitiva població de vora mar, edificant sas casas en las mes ufanas y amagadas serras, trobaren á mancar un temple pera cumplir ab sos debers religiosos; y aquí fou quan las familias Graupera, Segarra, Rogent, Lloreda, Catá de la Vall y alguna altre, aixecaren la esglesia antiga de son peculi particular. Sa arquitectura la fa suposar ésser de molt entrada la época gòtica. (1) Consta d' una sola nau, y son campanar es quadrat y acaba ab los típichs marlets en gradació, tenint dos finestrels semicirculars en cada ángul. La portada es bastant interessant, se fa *notar en ella una tosca y ben conservada imatge de Sant Miquel* que com á mitj relleu s' ostenta damunt la ojiva de la portalada. Aquesta esglesia 's troba avuy totalment abandonada y en estat d' enrunament. A son costat hi ha l' actual cementiri del poble de Llevaneras voltat per una debil tanca molt facil d' escalar. Lo meteix dia 8 de Setembre vaig visitar abdos llochs de retorn de ca 'n Lloreda, y com lo temple 's troba tancat, *me fou precis facilitar-me las claus corresponents que 'l senyor vicari de la moderna parroquia me proporcioná ab molta amabilitat.* Eran ja las sis del vespre quan arribi á la esglesia, y passant per lo cementiri en mitj d' un curt y estret camí plé d' ufanosos xiprers, veyent lo sol amagant-

(1) Dificil es precisar la época de la fundació de aquest temple, puix son *campanar es antiquíssim y forma quasi un cos independent del resto de la fábrica;* son ábside y nau central perteneixen sens dupte al segle xiv y sa portada d' estil gòtich decadent, es de darrers del segle xv. La tradició suposa que la esglesia era en temps primitius un castell fortíssim del que no mes se 'n aprofitá, al convertirlo en temple, la torre quadrada que ara serveix de campanar.

se darrera las altas serraladas y volejar á nostre entorn alguns corbs y ólivas, que de sos caus ja sortian veyent acostarse las negres ombres de la nit; me semblava trobar-me en la acció d' una fantástica y esglayadora llegenda de la etat mitjana.

Ben fosca era la vesprada quan vaig entrar dins del temple. Feya dos anys que no s' havia obert la porta. Tot lo paviment es format de una grossa rajola que fou posada allí en 1830, cinch anys abans d' abandonar-se totalment, ab lo que resultá que com ningú 's cuydava de sa vigilància, y desde 'ls anys 1850 á 1870 s' enterraren alguns cadavres sota las ditas rajolas, are al passarhi, aquestas s' enfonzan, y 'l trist excursionista se troba sepultat fins als genolls entre caixas corcadas plenas de restos humans. Aixó es una prova del descuyt y poca vigilancia de la corporació ó autoritat que tenia á son càrrech la conservació d' aquest antich monument.

En tot lo temple s' hi veu sols lo segell del temps y la destrucció. Res se conserva dels antichs altars, alguns dels quals son trasladats á la moderna esglesia; mereixen sols citarse duas grossas figuras de relleu mitj empotradas en la paret lateral dreta, que representan dos lleons, que antiguament deurían sostenir algun sepulcre notable, del que per mes que vaig regirar no 'n trobí cap vestigi. Encare hi ha una orga ab sos canons de plom bastant gran, que en sas portas té pintadas las imatges de quatre sants, que artisticament jutjadas, no son del tot despreciables. Damunt de la pedra del altar major hi ha mitj missal en pergamí, del segle xiv, molt notable y antich y que conté unas inicials d' adorno preciosas y sumament elegants. Pujárem al chor per una escala mitx enderrocada, á la llum d' una candela que

sols servia pera ajudarnos mes á ensopegar. Allí encara 's conservan los setials dels cantors, que son de rica caoba y semblan eixits de mans del escultor, tal lo bon estat en que 's troban. Las parets laterals están en ruina per motiu de las plujas, mes se podrian arreglar facilment, lo meteix que alguns notables desperfectes de la volta. Las claus tenen totas esculpidas una imatge de gran relleu que no poguí ab prou feynas veure per mancarme la llum.

Aquesta esglesia, abans d'abandonarse, fou del tot emblanquinada bárbarament, lo que perjudica molt á la severitat y puresa de sa gòtica arquitectura.

DARRERAS INVESTIGACIONES. Eixas foren las que vaig portar á cap lo dia 9 de Setembre, sense mourem del poble de Sant Andreu de Llevaneras. Lo secretari del Ajuntament, Sr. Rafart, se brindá generosament á mostrarme tots los documents del arxiu municipal; mes per desgracia no hi vaig trobar res de notable, ni que dongués llum sobre l'origen ó fundació de algun dels monuments de Llevaneras. Tots los pergamins son posteriors al segle ^{xvi}, y sols contenen ápcas, escripturas, actas del Consell, alguna provisió y cédula real y molts ordinacions y ordres del Comú del poble.

Lo senyor mestre de las escolas municipals, me facilitá un manuscrit del segle ^{xvii}, que forma un volum en 8^u, de 408 páginas, y conté la *Vida, mort y miracles del gloriós Sant Galderich; quals cendras se veneran en lo monastir de Sant Marti del Canigó y en lo de Sant Pau del Camp de Barcelona*. Eixa obra es original del Pare Fra Reginald Poch, de la Ordre de Predicadors Franciscans, y no arribá á donarse á la estampa, essent autógrafa del meteix. Está escrita en correcta prosa castellana, mes per aixó

deixa entreveure un gran esperit catalanista, y encare que hi sobran algunas (massa freqüents per cert) preocupacions religioses, es una obreta apreciable per los datos històrics que conté. Se troban, ademés en lo llibre, uns goigs escrits en vers catalá, en los que 'l Pare Poch dona á coneixer que la musa no li era del tot indiferent. Llástima que aquesta obra no s' hagués pogut estampar, ja que l' autor en lo prólech de la meteixa afirma que no pogué ferho per falta de medis; puix hauria sigut un treball històric destinat á acreditar la Ordre dels Pares Franciscans.

Vaig visitar la esglesia moderna, que fou comensada á principis d' aquest segle, mes no 's consagra fins al any 1835. Tots sos altars son procedents de la antigua. Alguns n' hi ha que tenen retaules notables, perque á mes de alguu mérit artístich, reuneixen lo d' ésser molt ben conservats. Actualment se troba la parroquia vacant de rector, esent nombrat pera tal, lo docte y virtuós reverent de Vilafranca, doctor Pere Garriga; mes lo vicari que té á son càrrech los serveys espirituals del poble, es una persona de molts coneixements y amable tracte, y sobre tot molt amant de la conservació dels antichs monuments.

Un vehí de Sant Andreu de Llevaneras va prestarme un assenyalat servey contantme bellas y dramáticas rondallas y tradicions populars, algunas d' ellas ben desconegudas. Tres vespradas seguidas, assentat vora la llar payral de sa casa, me tingué esbalahit escoltant de sos llabis las senzillas historias populars que 'ls segles han tramés fins á nosaltres y que debem conservar y recullir com á bellas joyas. Per sort de nostra terra no mancan entussiastas que així ho fan y que aplegan notables volums que si desgraciadament son poch coneguts en Espanya, admiran á erudits y savis estran-

gers que alaban y envejan nostre jove y florit renaixement.

Si tingués mes temps y espay y 'm manqués coneixement pera saber que ja os molesto prou la atenció ab aquest incorrecte treball, voldria traslladarvos alguna d'aquellas bellas llegendas que fins avuy no crech que sian conegudas. De totas ellas n' he format un petit volum que publicaré dintre poch ab lo títol de *Perlas Catalanas*. Son en número de sis y portan los titols següents: *Las joyas de la Verge*, *Lo dia dels morts*, *La antigalla*, *Lo pedris d' en Soler*, *La mitra del Bisbe* y *La font de la rata*.

Alguns de nostres mes apreciabls paysatgistas han conquistat verdaders triomfs reproduhint en molts quadros los llochs mes delitosos y pintoreschs del plá y montanya de Llevaneras y fins un (á qui no anomeno per no ofrendre sa modestia y lligarme ab ell estrets llassos de parentiu) meresqué que la reputada casa Goupil y C.^a, de Paris, adquirís á crescut preu un quadro que representa l' estany de ca 'n Lluy, propietat de D. Joan Rubio de la Serna, qual lloch inspira tanta poesia y sentiment que es precís visitar-lo pera formarse una idea de sa bellesa natural. Lo meteix artista tregué d'aquest estany l' assumpto pera altre preciosa obra pictórica que fou distingida ab premi en la exposició de pinturas de Madrid de 1878, la que tots tinguérem ocasió d' admirar reproduhida en la *Ilustracion Española y Americana* y en *La Academia*.

Moltas altres fonts y arbredas delitosas abundan en aquella encontrada y nostres coneguts capitalistas Senyors Bacardi, Xifré, Caralt, Güell, Masriera, Vieta y molts altres hi han edificat hermosas vivendas que podrian molt bé anomenarse sumptuosos palaus. També son notables los antichs

casals situats al cor de las montanyas, en los que hi ha obras dels segles xv y xvi, pertanyents á las nobles families Segarra, Rogent, Berenguer, Catá de la Torre, Graupera Lloreda y Albá.

Dono terme á aquest treball, donantvos las mes complertes mercés á tots vosaltres per haver tingut la amabilitat d' escoltarlo. Altres excursions feré per Llevaneras ahont resta encare molt pera investigar, com així també á Mata ahont hi ha una torre antiquíssima, á Sant Vicens y Caldetas y particularment á Sant Pere de Baix ahont trobaré sens dubte notables vestigis de la época romana (1).

ARTUR MASRIERA Y COLOMER.

Barcelona 30 de Setembre de 1877.

(Excursió particular.)

(1) Una de las cosas mes notables que hi ha que investigar en Llevaneras y que recomano á nostra Associació, son unas aguas minerals sulfurosas descobertas fá uns vuit anys; las que segons un anállisis que efectuá un reputat enginyer quimich, donarian un bon resultat si 's practiqués sa explotació. Aixó intentaren uns quants propietaris, mes no 'ls fou possible portarho á cap per no haverse avingut ab lo possehedor del terreno. Avuy aquestas ayguas sulfurosas se perden llastimosament. Son naixement es un lloch nomenat *L' Esquey*; sota 'l turó en que s' hi aixeca la esglesia vella.